

O nejlepším státě

XII. O zaměstnání občanů a způsobu života

In: Bernard Bolzano (author); Martin Jašek (other): O nejlepším státě. (Czech). Plzeň: M. Jašek, 1934. pp. 133--145.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400048>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

KAPITOLA XII.

O ZAMĚŠTNÁNÍ OBČANŮ A ZPŮSOBU ŽIVOTA.

A. POTŘEBA ZAMĚŠTNÁNÍ ČLOVĚKU A POKROK TECHNIKY STROJNÍ: JEST SI HO PŘÁTI ČI SE HO OBÁVATI? — B. CO JEST PRÁCE ČILI ČINNOST UŽITEČNÁ? OCEŇOVÁNÍ TOHO VE STÁTĚ. — C. DOZOR STÁTU NAD VÝROBOU, ZPŮSOBEM ŽIVOTA A ZAMĚŠTNÁNÍM OBČANSTVA. [JEST MOŽNÁ NADVÝROBA V NĚKTERÉM ODVĚTVÍ, PŘEPLŇOVÁNÍ TRHU, NEZAMĚŠTNANOST A PROLETÁŘSTVÍ V NEJLEPŠÍM STÁTĚ?] ZAMĚŠTNÁNÍ NEDOVOLENÁ, PODMÍNEČNĚ DOVOLENÁ A ZAKÁZANÉ ZPŮSOBY ŽIVOTA. — D. HŘÍCHY DOSAVADNÍCH STÁTŮ V TĚCHTO PŘÍČINÁCH. [O ŠLECHTĚ ÚŘEDNICKÉ, OPTIMÁCTVÍ VEDOUCÍCH ČINITELŮ ATD.] — F. ZVLÁŠTNÍ NÁVRHY DODATEČNÉ: CO JSOU TO DOMY ZÁBAVNĚ PRÁCE?

Jakkoli zavládne názor ve státě zařízeném účelně, že člověku jest třeba zaměstnání, že povalečství, za hálka jest zhouba, bude třeba pokládati každý vynález, jenž umožňuje, že se práce, konaná až dosud rukou lidskou, koná *strojem* — s ne menší *úsporou* [surovin a jiných] užitečných látek¹⁾ — v stejné dokonalosti²⁾, za opravdové *dobrodíni* prokázané člověku.

1. Pokrok
techniky
strojní
a
problém
nezaměst-
nanosti.

Tak se lze aspoň na věc dívat, předpokládáme-li toto obojí:

1) Neboť to bývala [v dobách Bolzanových] *první z námitek proti zavádění strojů!* Viz násl. poznámku!

2) Druhá z *tehdejších* — a ostatně dilem také ještě i *dnešních* námitek proti výrobě a práci *strojové*: že totiž stroj, který — v duchu prvé námítky — nepracuje dosti *úsporně* [na př. stroj *mlátičí*, o kterém mluví Bolzano níže, že nevymlátí tolik obilí, kolik mohou vymlátiti *cepy*, že stroj tkací plývá *surovinou* i *olejem*, jehož bylo třeba tehdy ke svícení, a pod.], nepracuje ani *tak dokonale* jako člověk. [Námítka, která se uplatňuje ještě i dnes! *Obuv* strojem vyrobená a pod.!]

Dva před-
poklady.

a) že při rozumném zařízení státu najde se vždy *dosti zaměstnání pro každého občana* a že

b) nebude těžko zabrániti zlu, jež pochází tak často z toho (v našich zařízeních nynějších), že zaváděním strojní výroby a strojů vůbec *zůstává část lidstva bez výdělků — bez chleba*³⁾.

Za těchto předpokladů, z nichž prvý jest *splnitelný* na dlouhou ba *nedozírnou dobu*⁴⁾, a z nichž druhý *stůj co stůj* jest třeba *vždycky splniti*⁵⁾, jest každý vynález pro lidstvo *ziskem*.

Můžeť člověk užití svých sil *k novým tvůrčím výkonům*, rovněž tak užitečným, na něž však dříve neměl času ani mysliti.

Circulus
vitiosus
v
dnešních
poměrech.

Ostatně není to důkazem, že máme ještě mnoho protismyslného ve svých zřízeních, třeba-li nám s jedné strany přiznati, že máme tolik prací a *tak užitečných*, jichžto nelze provésti, ježto není k tomu dosti rukou, a když s druhé strany naříkáme — žel, že ne bez důvodů — že zaváděním strojů, jímž se rukou ušetruje, *zůstává část lidstva bez [práce a] bez chleba?*

Vždyť lze n. př. popříti, že by bylo možno z téže půdy více živných látek dobýti, a nepoměrně více, kdyby bylo možno símě — ne po *hrstích*, ale po *zrnu*, jak to

³⁾ Rozlišuje tu tedy spisovatel problém *nezaměstnanosti* [jehož se dotýká ve větě a)] od problému *bezvýdělnosti* [o němž mluví ve větě b)]. Jistě že právem! Vždyť volá-li dnešní občan po *práci a zaměstnání*, volá vlastně po *výdělku, po clebě!* Ukrácení dlouhé chvíle [»*zaměstnání*«] najde si člověk již snadno, hůř je *bez výdělku — neb chleba!*

⁴⁾ Srv. níže!

⁵⁾ Výše [str. 59, pozn. 11]!

činili již Číňané⁶⁾, do země sázeti, kdyby bylo možno půdu tak, jak v zahradách se děje, zkypřiti, od býlí vyčistiti, osivo vyplíti, včas zavlažiti atd., k čemuž zatím není dosti rukou, a při tom se obávají toho, že nás někdo naučí, jak takové práce, na něž bylo třeba tolik rukou, *stroj hravě pořídí?*

Nikoli!

Bude-li jen zařízení státu účelné, netřeba se obávají, že by někdo následkem těch vynálezů zůstal někdy bez chleba, ani toho, že by rukou lidských, které byly zaměstnány prací, jaká se už stala zbytečnou, nemohlo se jinak k užitečné práci užiti.

Nebude se tudíž ani trpěti, aby někdo, o němž možno prokázati, že mu stačí síly, aby *pracoval*, aby konal práci *vskutku užitečnou*, buď

2. Nezaměstnanost
bovalečů.

a) celý čas jen prostě prozahálel, buď

b) jím plýtvat na »práci«, již *není potřeba*.

Zda však někdo [v tomto smyslu] *pracuje*, zda totiž ona činnost, kterou koná, jest i *vskutku užitečná*, to lze nejsprávněji posouditi *zpravidla* jen jeho nejbližšímu okolí — občanům *obce*, ve které ten jednotlivec žije.

Tomu tedy nejbližšímu okolí jest třeba ponechati toto ocenění — mimo *řídke* [celkem] *výjimky*⁷⁾.

Jak ji
léčiti?

Abý však měla obec možnost *pobádati k práci*, ne trpěti tedy, aby někdo trávil život v nečinnosti nebo zaměstnáním zcela zbytečným, bude třeba zaříditi věci tak, aby měla *obec právo disponovat vším, čeho*

⁶⁾ a jak to činí dnešní stroje [secí]!

⁷⁾ Pozor! Obce Bolzanovské a jejich sociální úkoly! [Ne jen *povinnosti sociální*, nýbrž také — *pravomoc!*].

člověku jest třeba k živobytí, od potravin k penězům, a přiznávati z toho každému jen tolik, kolik podle práce zaslouhuje^{7a)}.

3. Další
úkoly
a
oprávnění
obcí.

Členové obce nemocní anebo ti, co nejsou práce schopni pro slabost — děti na př. a staří lidé — žijí však na náklad obce, leda že by tato mohla prokázati, že počet lidí takových jest v ní již nepoměrně veliký, že obec nestačí je uživiti; v tom případě dostává obec podporu, a to od okresu, [kraje, župy], jako zase tento může dostat výpomoc od země, státu atd.⁸⁾.

Zda jest kdo zdrav a schopen práce tělesné, lze rozhodnouti namnoze již z jeho vzezření, a tam, kde by snad byla pochybnost, rozhodne lékař^{8a)}.

Pokud by šlo o užitečnost zaměstnání, jsou arcíť některá, o nichž lze těžko rozhodnouti, jsou-li užitečná či nikoli, a pokud se týká výkonnosti, jaké kdo jest schopen, tu — nejde-li o práci tělesnou — ani odborníci nedovedou mnohdy správně posouditi, koná-li kdo vskutku, kolik může, nebo nekoná.

Zvláštní
případy.

V takových případech se předloží věc znalcům, a ovšem — jde-li o lidi, kteří již prokázali horlivost o blaho obecné a dobro — jest třeba i k nim samým míti trochu důvěry^{8b)}.

Jednotlivce, kteří zaměstnávají se něčím, od čeho se prospěch teprv očekává, tedy zatím jenom pokusně, při čemž prospěch slibovaný není ještě znám

^{7a)} Předmluva překladatelova str. XXII.—XXIII.! [Jest tedy výše mzdy ve státě Bolzanově »pro každého stejná«, »rozhoduje tu (jen) individuální potřeba«? — Námitky Horáčkovy.]

⁸⁾ Kap. XXVI [v níž se líčí podrobnější postup, podmínky a praxe v těchto věcech].

^{8a)} Kap. IX. [Úkoly a práva lékařů.]

^{8b)} Viz námitky Horáčkovy: »nesnesitelná přisnost« atd.

a jistý, vydrží ne vždy obec, nýbrž *okres, země*, atd. Rozumí se však, že *jen po jistou dobu*, co jsou zaměstnání takovými pracemi, a že k tomu třeba *svojení* řečených okrsků⁹⁾.

Ježto vyžadují nejen *zdraví*, ale také jiné zřetele, aby člověk nezůstával *stále v jednom zaměstnání*, ježto dále, zvláště *prací duševních*, nelze konat vůbec bez *přestání*, nýbrž jenom střídavě se zaměstnáním jiným, s *tělesnými pohyby*, bude třeba, by se každý naučil již *v mládí* rozmanitým výkonům a pracím, mezi nimi *v každém případě i tělesným*¹⁰⁾, *by se jimi mohl potom zaměstnávat*, třeba jenom *pro změnu*¹¹⁾.

Tak na př. učenec nesedí stále jen u pracovního stolu, nýbrž ztráví denně nějakou tu hodinu v jiném, jemu *přiměřeném* zaměstnání, a to ovšem také v *tělesném*. Nutí [krátce] jejich vlastní zaměstnání učenec, aby k uchování zdraví, k rozptýlení mysli přerušovali se častěji ve svých pracích, jenž ztráví takovéto chvíle *oddechu* povětšinou bez užitku: procházkami, u šachů, rozhovorem, u sklenice vína, kouřením a pod.

Zaměstnání, z nichžto *není* v pravdě užitku anebo která si zaslouhují *vymýcení díky pokrokům techniky*, buďtež státem *zakázána*.

Sem patří na př. *tkaní na stavech, mláčení cepy* atd., když již k tomu byly vymyšleny *stroje*.

Lidé, kteří byli dříve zaměstnání touto prací, nyní *zbytečnou*, a měli z ní živobytí, odkáží se k jiné práci. Kdyby jiného nic nedovedli, nebo to, co jinak do-

4. Střídání zaměstnání.

Zaměstnání škodlivá anebo zbytečná.

⁹⁾ Kap. VIII. [str. 92, pozn. 28] i *další části této kapitoly!*

¹⁰⁾ Kap. VIII., str. 87!

¹¹⁾ Tamtéž pod čarou pozn. 18 a poslední odstavec této (XII.) kapitoly!

vedou, jim nestačilo k obživě, bude povinností těch, kdož novým vynálezem získávají, rozdíl ten jim nahraditi¹²⁾). Kdyby však zisk jejich k tomu nestačil, nebo nebyli to pouze jednotlivci, nýbrž celý stát, jež vynálezem získává, doplácí jim tento onu náhradu^{12a)}).

5. Důsledky. Ze všeho toho viděti, že ve státě zařízeném účelně budou mnohá *zaměstnání* a mnohý *způsob života*, který se trpí *bez námitek* v našich státech nynějších, buď úplně *zakázán* či *obmezi se tak*, že nedovolí stát, aby se *to zaměstnání stalo u někoho výlučným a doživotním povoláním*, t. j. prací, kromě které nedělal by [celkem] *ničeho*.

Tedy především, jak pravím, budou mnohá zaměstnání, nyní trpěná, *zakázána* v našem státě.

a) Zakázané zaměstnání,

Sem patří zejména všechna zaměstnání, sloužící jen *marnivosti, rozkoši* a jiným *zhoubným* naruživotem a sklonům člověka.

Tak na př. *nebude se trpěti*, aby *nápoje* a *jídla dráždivá*, jimiž se *kazí zdraví*¹³⁾, byla *strojena a prodávána každému*, kdo si je zaplatí. Rovněž nesmí se trpěti, aby bylo zaměstnáno tolik rukou hotovením předmětů, jež nejsou k ničemu než k ozdobě tak *pošetilé* jako třeba *náušnice, prsteny* a pod., když se při tom plýtvá věcmi *jinak potřebnými*, jednak také *silami a časem člověka*^{13a)}.

Jsou však zaměstnání, která sama v sobě zasluhují

¹²⁾ Zajisté ne přímo, bezprostředně, nýbrž *prostřednictvím státu!* [Kap. X. a XXVI.: Zdanění občanů].

^{12a)} Tamtéž [kap. XXVI.: *O rozpočtu státním*].

¹³⁾ Kap. XVIII. [O výživě. *Dietní kázeň ve státě!*]

^{13a)} Sic! Tady zaměstnání *ne zakázána*, nýbrž jen *obmezená*.

cti, avšak povahy přece takové, že jich *nelze prováděti výlučně*, ježto se tím buďto kazí zdraví, brzdí vývoj sil, všestranné zdokonalování člověka, nebo okrádá to o *požitky životní* nebo konečně, že to brání tomu, aby výkon příslušný dosáhl *vrcholu*, aby dospěl *mistrovství*.

Něco z toho nebo dokonce i *všechny* tyto závady má do sebe způsob života, jaký vedou naši *lidé na venkově* nebo *v řemeslech*, ale také *umělci* a lidé, kterým *práce »učené«* jsou povoláním.

b) Dopřejte
oddechu
a
rozptýlení
i
lidem
pracujícím
tělesně!

Vždyť — jak možno na příklad, aby člověk, odsouzený lidskou společností k tomu, by se dřel od rána do noci a po celý rok jenom *prací tělesnou*, mohl cvičiti a vyvinouti *síly duševní*?

Jak může uchovati zdraví *horník*, věčně pod zemí, řemeslník nebo dělník v dusné místnosti, v níž dýchá nejškodnější výpary, anebo kde bývá nucen prací míti stále polohu, již se brzdí pravidelný oběh štáv^{13b)}?

Vhodnou změnou, vhodným střídáním pomůže se těmto lidem, jen když *stát se o to vhodně postará*, a bude to jistě většina, kdo bez *nucení* užijí té možnosti. Menší počet z nich, kdo z *nerozumu*, netečnosti nebo i ze *zjistných důvodů* neradi jen budou chtít *zaměnití zaměstnání*, nebudou si moci naříkati na nějaké bezpráví, když je *stát* — avšak jen v jejich *vlastním prospěchu* — k tomu dokonce i *přinutí*¹⁴⁾.

Přinutíte je
k tomu
zákonem!

^{13b)} Citováno v předmluvě! [Str. XXXIII].

¹⁴⁾ O *svobodě* [v kap. V.]! Srv. však také kap. XXIV. [O *zábavách, dny odpočinku a svátky státní*], jakož ovšem i naopak: *pracovní mobility* [v kap. XIII.] a pod. Dodatečné poznámky!

6. Zvláštní
druhy
zaměstnání.

Naskytuje se tu otázka, zda by [tudíž] strpěl nej-
lepší stát *básníky*, t. j. lidi, kteří by se chtěli zaměst-
návat [ničím jiným nežli] právě básněním?

Na tuto otázku bych odpověděl vskutku *záporně*,
ježto — myslím — *básněním* se nelze *zaměstnávat*
výlučně po celý život *s plným úspěchem*.

Tím ovšem nemíním, že by stát pak nebyl oprávněn,
aby těm, kdož jeví *zvláštní talent básnický*, neposkytl
uvolnění od jiného (povinného) zaměstnání — *třeba*
na několik roků! — k provedení nějakého díla [bás-
nického], kteréhožto uvolnění se ovšem dostaníž —
[kdykoliv jest toho třeba] — také *jiným pracím, lite-
rárním, [uměleckým], vědeckým*^{14a)}.

Co však tvrdím s určitostí, jest, že ve státě zaří-
zeném účelně nebude se trpěti, aby někdo za *živnost*
anebo za *řemeslo* si zvolil *hudbu, tanec, herectví a*
kousky »kouzelnické« nebo jiné zaměstnání podob-
né¹⁵⁾.

To *ne* již proto, že v těchto uměních, nakolik jsou
vůbec lidstvu k prospěchu¹⁶⁾, lze docíliti *mistrovství*,
aniž však by bylo třeba zaměstnávat se jimi *výlučně*.

7. Kontrola
obcí
prováděná
státem.

Aby se však nevplížil do *celé obce* duch jakési ne-
píle, takže by ji potom nikdo neměl za zlé druhé-
mu¹⁷⁾, bude třeba rozmanitých opatření, z nichžto
jmenovitě uvádím:

^{14a)} Kap. XV. [Pěstování věd ve státě], XVII. [O umění] atd. — *roz-
počet státní* [v kap. XXVI.].

¹⁵⁾ Kap. XVII. [O umění]. Zvláštní názor Bolzanův na *umění dra-
matické!*

¹⁶⁾ Tamtéž! Srv. však i kapitolu o *zábavách* [XXIV.]!

¹⁷⁾ Rozuměj: svému *spoluobčanu* [kdyby se v obci stala všeobecnou
vlastností].

a) *mladí lidé* buďtež posíláni *na cesty*, aby poznali, *co a jak* se děje v jiných obcích^{17a)} ;

Rozmanitá
zvláštní
opatření.

b) uložiž se *soudcům nad veřejnou mravností*^{17b)}, jakož také *státním dozorcům*, o nichž bude řeč později¹⁸⁾, aby zkoumali, jak pilně *pracuje se* v té či oné obci ;

c) ve *výročních zprávách obce* budiž uvedeno, co se za rok v oné obci vykonalo^{18a)} ;

d) buďtež podporovány i *sňatky příslušníků různých obcí*, aby ti, kdo takto nově do obce se dostanou, podnítily nový, *lepší duch* v té obci atd.

*

Každé zaměstnání, jakkoliv už bude k užítku, ba i *nutné* samo osobě, může míti ovšem jenom *určitý a obmezený počet příslušníků* — obmezený tak, jak toho vyžadují [poměry a] zájem společnosti.

8. O trhu
práce.

Vrhne-li se totiž příliš mnoho lidí na jedno a totéž povolání, má to nutný důsledek, že pak mnozí *ne-mohou být zaměstnání*, ježto [po té jejich práci] není *poptávky*, nebo — jsou-li zaměstnání — tedy *jinou prací*, než které se *učili*, nebo vyrábějí zboží, které nedochází *odbytu*, a tak prostě ničí látky, jež snad mohly býti zpracovány na něco, co jest [zatím aspoň] mnohem *potřebnější*.

Nadvýroba,
nezaměst-
nanost.

Jde-li tedy o to, aby se co možná tomu všemu pře-
dešlo, jest třeba, aby *stát měl dozor* nad tím, zda a kolik [mladých] občanů se míní věnovati určitému

^{17a)} Kap. XXIII. [Cestování a turistika].

^{17b)} V kap. XXVII.

¹⁸⁾ V kap. XIV.

^{18a)} Kap. III. [str. 46].

Povinnosti státu v té příčině.

oboru¹⁹⁾, aby [dále] včas vždy ohlásil, v kterém zaměstnání *budou pracovníci hledáni*, kde naopak jich *nadbytek*, a hlásí-li se k některému zaměstnání, [zvláště] *k úřadům*²⁰⁾, více lidí, nežli může býti přijato, jest pečovati státu i o *výběr* pracovníků, ovšem tak, aby byl [tento výběr] — *šťastný*.

A vskutku — není *nic tak těžkého*, jako učiniti takovýto *šťastný výběr*, ježto třeba přihlížeti *nejen k tomu, kdo jest z uchazečů nejschopnější k zaměstnání*, pro které se *nabízí*, ale také k tomu, zda a jak jsou ti, kteří jsou proto odmítnuti, schopni *zaměstnání jiného*.

Zvláštní případy.

Zdá se tedy, že ve státě zařízeném účelně bude třeba v těchto věcech *v rozmanitých případech i rozmanitých řešení a postupů*²¹⁾.

Jsou případy, kdy a) rozhoduje *obec*, vybírajíc z těch, kdož hlásíce se [mimo jiné také o *úřad*] jsou s dostatek jí známi, a přihlízejíc k důvodům, jež *mluví pro přijetí některého z uchazečů*²²⁾.

Běží-li však b) o *úřad vyšší*, o funkci s *širším kruhem působnosti* — působnosti takové, že záleží tu mnoho hlavně *na svědomí úředníka* — a kde vyskytne se větší počet uchazečů, již si »jmenování« *stejně za-*

19) Kap. VIII. [str. 92, pozn. 28]!

20) v Bolzanově *rozšířeném* toho slova smyslu! Srv. níže pozn. 22.

21) Pozor! Předmluva [překladatelova] str. XIX!

22) Kap. III., str. 48! Rozumí se, že slovem *úřad* míněny jsou nejen *funkce* tamtéž zmíněné a funkce uvedené v kap. IV., nýbrž také jiná zaměstnání »úřední« [snad tedy *učitelé na obecných školách* a na školách »*nedělních*«, zejména *učitelé-laikové* (srv. kap. VIII., str. 93), *správcové zemědělských statků* (kap. XIII.), zaměstnanci *domů obchodních* (kap. XIV.), *dozorci tržní* (tamtéž) atd. — snad i »*editorové*« (v kap. XVI.) atd., jedním slovem vše, k čemu je třeba *odborného »vzdělání«*].

slouží a kde konečně i to, zda jest z nich který vhodný, většina občanů — [jak bylo dříve na svém místě vyloženo²³⁾] — *nedovede ani posouditi, přenechá se uchazečům*, aby sami rozhodli, který z nich se má té funkce ujmouti²⁴⁾.

Dodatky
ke
stanovením
kap. III.

Jména těch, kteří mu dali hlasy, budou vedle jeho jména uvedena v knihách pamětních, když se té funkce *čestně zhostili*²⁵⁾.

Mohou se však — [jak rovněž bylo výše naznačeno^{25a)}] — zavést i *pokusy* (v některých případech), na př. tak, že ponechává se *uchazečům postupně* ta funkce na nějaký čas, aby ukázali, jak se osvědčí. To možno někde učiniti ostatně nejen na zkoušku, nýbrž i *trvale*, zdá-li se totiž, že má každý z uchazečů jisté přednosti, a lze-li se tak nadíti, že — ponecháme-li tu funkci *každému na jistou dobu* — *každý* vykoná tu *co si dobrého podle svých zvláštních předností*²⁶⁾.

Způsob sta-
novení úřed-
nictva.

Dále při některých úřadech, zejména takových, kde funkce spojena jest se *zvláštními obtížemi*, hrozí *nebezpečím* nebo vyžaduje *zvláštních obětí*, jakož také tam, kde třeba jistých *zvláštních poměrů a vlastností*, jež vůbec těžko komu posouditi, učiní se vyzvání, aby se [*sami*] hlásili, kdo se za schopny pokládají.

²³⁾ V kap. III., str. 48—49!

²⁴⁾ Tamtéž (str. 49—50).

²⁵⁾ Tamtéž (str. 56).

^{25a)} Sic! Jde snad o místa *šéfů úřadů, ředitelů* (škol a pod.). Srv. *do-
datečné poznámky!*

²⁶⁾ Sic! Že to všechno *znova potvrzuje* to, co praví o tom *předmluva*
str. XIX a XX, netřeba dokládati. Srv. ostatně i *do-
datečné poznámky!*

Toho způsobu jsou třeba místa těch, kdož mají státi v čele vojska, úderných oddílů (ve službě válečné) a pod.

Někde konečně, když všechny poměry a okolnosti uchazečů zdají se býti stejnými (pokud to aspoň člověk vůbec může posouditi), budiž rozhodnuto — *losem*^{26a}).

9. Hříchy
našich států
v těchto
příčinách.

Chceme-li *srovnati* i posléze, oč jest lepší tento způsob rozdělení úradů a zaměstnání nežli *způsob nyní obvyklý*, vzpomeňme si jenom zvráceností, jaké nacházíme v našich státech v těchto příčinách. Nejen totiž:

a) se velmi málo hledí k tomu, by se zjistilo, k čemu jest kdo *způsobilý*, a aby se tudíž

b) na dráhu, pro kterou jest takřka stvořen, *zavčas vhodně uvedl a připravil*,

c) *nerovnost výhod*, jimž se těší jistá povolání, *nerovnost* toho, jak jest které [v našich očích] »*důstojné*« a »*vznešené*«, tož jako by *schválně* bylo *vymyšleno* k tomu, by to lidi *pletlo* při výběru povolání a na *chybné cesty* svádělo.

Co křičí
a
provokuje?

Vždyť platí-li se dnes *nejbidněji* těm, na jichžto bedra skládají se *práce nejtěžší*, *nejméně radostné*, a jsou-li druhé strany povolání, která vynášejí *tisíckráté* víc, než kolik může vydělati člověk *poctivý* za *stejnou dobu* s mnohem *větší námahou*, když se nad to dostává těm lidem *poct* a vyznamenání jen proto, že si vyvolili způsob života, jenž se má za »*vznešený*«

^{26a}) Ať jest však tomu jak chce, ať již čtenář sebe více postrádá určitější vyčerpání věci, jisto jest, že poznámka a *výtka* Horáčkova o »*volbě*« úřednictva, »*soudců*« atd. jest — *nesprávná*. Srv. předml. překl. str. XIX. a XX.!

a »*důstojnější*«», třeba není tuze k užítku, když jsou takto zaměstnání, která — zdá se — opravňují člověka, aby se díval *s patra* na druhého, aby se nad ním cítil *bůhví jak až povznesen*, tu — jaký div! — že se pak všechno *hrne* k těmto povoláním, že se nikdo netáže, k čemu se vlastně *hodí*, a ptá se jen, kde se mu *nejlíp povede*²⁷⁾.

*

Účelným by bylo snad i konečně, kdyby v každé obci byly místnosti i budovy — buď jedna, buď i několik — kde by měl každý příležitost k *užitečné práci* — takže maje občas *prázdnou chvíli* a chtě ji ztrávit něčím jiným *pro změnu*, než čím se *pravidelně zaměstnává*, mohl by tam přijít a najít si vhodnou práci, ba i za ni, když by chtěl, *mzdu* nějakou dostatí.

Snad by byly takovéto domy navštěvovány tak *rády* jako nyní [kavárny a] *hostince*, ježto by tam našel každý vhodné *vyplnění prázdné chvíle, zaměstnání* a v něm — zábavu i společnost²⁸⁾.

10. Dodatek.
O práci
amatérské,
jejím
významu
&
podpoře.

27) Místo, které bylo *citováno* v *předmluvě* [str. XXII].

28) Dodatečné poznámky!